Samlaren

Tidskrift för
svensk litteraturvetenskaplig forskning
Årgång 97 1976

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Peter Hallberg

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Almqvist & Wiksell, Uppsala 1977

Det är därför glädjande att Astree Siunge-Choer nu har blivit lätt tillgänglig, visserligen bara första delen. Där bakom ligger en livaktig forskningsgrupp i Kiel, som arbetar med tysk och skandinavisk barock, och den oförtrutne danske 1600-talsspecialisten Erik Sønderholm. Boken har blivit en vacker frukt av det tyskdanska samarbetet i Kiel. Huvudtexten är Terkelsens danska version, men de tyska förlagorna av Rist och Voigtländer har tryckts parallellt, så att det är lätt att göra de jämförelser man vill göra. Kommentarerna till dansk text är på danska och de till tysk på tyska, alla lika värdefulla. Dessutom har Sønderholm gett en utförlig presentation av Terkelsen och hans verk i en efterskrift, som också är översatt till tyska.

Med denna bok har utgivningen av dansk barocklitteratur gjort ännu ett betydelsefullt framsteg och ännu mer distanserat sig från den svenska. En svensk gläds däråt men frågar sig också: när skall vi få användbara utgåvor av diktare som Wivallius, Hiärne, Columbus eller Rudeen?

Bernt Olsson

Bernt Olsson: *Den svenska skaldekonstens fader och andra Stiernhielmsstudier.* (Skrifter utgivna av Vetenskaps-societeten i Lund 69.) Lund 1974.

I detta arbete har Bernt Olsson samlat tolv studier, samtliga inriktade på Georg Stiernhielm och hans författarskap. Inbördes varierar emellertid studierna vad gäller undersökta texter (där dock *Hercules* spelar en dominerande roll), problemställningar och metodik.

I den inledande uppsatsen »Den svenska skaldekonstens fader» intresserar sig Olsson just för detta epitet. Numera låter denna hederstitel som en åldrig handboksfras – vilket den egentligen också är. I sin nuvarande form myntades den av Atterbom i Svenska siare och skalder, men den kan i själva verket föras tillbaka till 1688 års upplaga av *Musae Suethizantes,* där Olof Wexionius i en hyllningsdikt talar om »den Suenske Poesie-Fadrens» verk. Olsson problematiserar denna Stiernhielms aldrig ifrågasatta rangställning som den förste representanten för den av renässansen inspirerade lärda poesin i Sverige genom att peka på inslag i hans författargärning som talar emot hans pionjärskap. Bl. a. visar Olsson att intresset för just svenskspråkig dikt kom sent i skaldens liv och övergavs efter ungefär ett årtionde och vidare att han sällan skriver i de av renässanspoetikerna rekommenderade genrerna. Sonetten prövar han visserligen ett par gånger, men då utförd på ett sätt som starkt avviker från den på kontinenten florerande Petrarca-traditionen. Olsson kan också visa hur de nya idéerna redan kommit till uttryck i Sverige och tar därvid, jämte Wivallius och andra, en icke tidigare uppmärksammad skald till vittne, Caspar Kohl, en uppsalastudent som 1633 hyllade drottning Kristina med en svenskspråkig, göticistiskt färgad alexandrindikt. Ändå förblir Stiernhielm portalgestalten i kraft av fullödigheten i hans verk, vilket redan samtiden och yngre diktare kom att inspireras av. Eller som Olsson säger: »Stiernhielm är inte den som börjar, men han är den som segrar» (s. 25).

Efter denna upptakt övergår Olsson till en undersökning av *Hercules'* framväxt. Det har blivit bokens mest omfångsrika bidrag, vilket också synes rimligt med tanke på att Olsson här beträder ett av Stiernhielmsforskningens mest upplöjda problemfält. Eftersom denna studie visar sig kräva en utförligare behandling, har jag valt att ta upp den i slutet av recensionen. Också de tre därefter följande uppsatserna är inriktade på *Hercules'* tillkomsthistoria såtillvida som att Olsson där intresserar sig för de impulser som drev Stiernhielm och de förebilder han använde. I »Stiernhielm och de tyska författarna» – närmast gäller det Paul Fleming, Martin Opitz och J. M. Moscherosch – kan Olsson påvisa ett antal konkreta litterära impulser. Det gäller inte så mycket Fleming, vars betydelse i detta sammanhang förefaller mig överskattat, utan i första hand Moscherosch och den tyska prosatradition han representerar. Olsson har här otvivelaktigt funnit en viktig influens inte bara för vissa språkliga och stilistiska grepp utan också för det nationella, anti-höviska ideal som Stiernhielm givit uttryck åt i *Hercules.*

»Hercules och vägevalsmotivet» är en granskning av den katalog över motivet som vuxit fram under olika forskares studier av dikten. Avsikten är att mera exakt söka fastställa Stiernhielms förhållande till de på skilda håll flitigt utpekade källorna. Olssons revision är både välbehövlig och klargörande. Kvar står sex huvudkällor för Stiernhielms dikt, varav det yngsta tillskottet utgörs av Olssons eget bidrag – Moscheroschs roman *Gesichte Philanders von Sittewald.*

Utgångspunkten i »Stiernhielms Wijsdom och Salomos Wijshet» är den tidigare forskningens oenighet rörande människouppfattningen och etiken i *Hercules* och dess förhållande till den kristna läran. Någon samlad undersökning av denna relation har inte gjorts tidigare, varför Olssons bidrag här täcker en påtaglig brist, när han nu jämför de centrala tankarna i dikten med den gammaltestamentliga s. k. vishetslitteraturen: Ordspråksboken, Predikaren samt apokryferna Salomos vishet och Jesu Syrachs bok. Olsson finner talrika paralleller och mera allmänna överensstämmelser som visar att skalden varit förtrogen med denna litteratur. De kan dock inte räknas in bland diktens primärkällor, menar Olsson, då mycket av

det funna kunde hämtas i litteraturen kring vägevalsmotivet och annorstädes. »De primära impulserna har kommit från vägevalsmotivet och den litterära behandling detta fått, men den fyllighet och tyngd, som *Hercules* besitter jämfört med andra dikter över motivet härrör från studiet av vishetslitteraturen» (s. 121).

I »Idé och komposition i Hercules» vill Olsson frilägga de kompositionella principer enligt vilka Stiernhielm utformat sin dikt. Medan den tidigare forskningen kunnat visa hur medvetet och omsorgsfullt ur nära nog alla aspekter Stiernhielm gestaltat sin dikt, har försöken att bestämma kompositionsprinciperna givit förvånansvärt magra resultat. Hjalmar Lindroth, som utförligast behandlat problemet, fann att Stiernhielm arbetat mycket fritt i förhållande till de regler och konventioner som då rådde. Då *Hercules* dessutom uppvisar några smärre formella brister (upprepningar, inkonsekvenser och oklara övergångar från ett parti till ett annat, m. m.) blir intrycket det att skalden varit ganska ointresserad av diktens komposition.

Olsson vill dock inte tro att Stiernhielm, så noga i andra avseenden, skulle negligera just denna viktiga punkt. Efter förnyad granskning finner han dikten arrangerad efter i huvudsak tre principer: korrespondens, antites och variation. De två förstnämnda principerna ser Olsson manifesterade redan i diktens av Hj. Lindroth identifierade fyra huvudpartier. Inledningen, där Hercules och fru Lusta med följe presenteras (51 verser), samt fru Lustas tal (221 verser) å ena sidan, korresponderar med det därefter följande s. k. intermezzot, där fru Dygd uppträder (10 verser), och hennes tal (239 verser) å den andra. Att det finns ett grundläggande antitetiskt spänningsförhållande mellan dessa två huvuddelar har alltid varit uppenbart. Olsson går emellertid vidare och försöker se dikten såväl i större som mindre delar uppbyggd enligt ett likartat korresponderande system. Mellan de båda fruarnas tal råder sålunda enligt Olsson en kiastisk symmetri och som exempel på smärre partier i dikten som utformats med ett slags schematisk symmetri analyserar Olsson bl. a. det berömda avsnittet om Dödens allmakt. Beträffande den tredje kompositionsprincipen anförs endast några få exempel på variation, med vilket avses vissa omstuvningar inom ett givet schema. Olsson hävdar avslutningsvis att *Hercules* som helhet betraktad framstår »som en ytterligt medvetet gestaltad dikt, som – om hänsyn tages till omfånget – inte har någon motsvarighet i 1600-talets svenska poesi (– – –)» (s. 149).

Jag kan inte oförbehållsamt instämma i Olssons bedömning. Trots den vältaliga utläggningen är det mig omöjligt att uppfatta *Hercules* som »ytterligt medvetet gestaltad» vad gäller kompositionen. Fortfarande saknar jag en hela dikten omfattande kompositorisk plan, en konsekvent genomförd uppläggning av stoffet. Jag tänker då inte enbart på obalansen mellan diktens idémässigt sett antitetiska hälfter, där lustans 272 verser står mot dygdens 249. Värre är det att diktens ryggrad, de två långa talen, trots Olssons försäkran om motsatsen korresponderar så dåligt, eller snarare så planlöst med varandra. Här – kan man tycka – inbjuder ju om inte annat den retoriska traditionen till bestämda principer för såväl komposition som disposition, men Stiernhielm har såvitt jag kunnat finna utformat talen utan hänsyn till vad retorikerna hade att säga i dessa stycken. Den kiastiskt ordnade korrespondens som Olsson vill se förverkligad mellan de båda talen har han sammanställt på följande sätt (s. 132):

Lustans tal

1. Förgängelsen (58–85)
2. Lustans väsen (86–123)
3. Läsning och lärdom (124–162)
4. Veneris och Bacchi nöjen (163–248)
5. Äran och adelskapet (249–258)
6. Vägen och målet (259–272)

Dygdens tal

6. Vägen och målet (285–320)
4. Veneris och Bacchi nöjen (321–365)
2. Dygdens väsen (366–433)
3. Studier och lärdom (434–443)
2. Dygdens väsen, forts. (444–463)
5. Adelskapet (464–489)
1. Förgängelsen (490–521)

Att de båda talens första och sista element står i ett kiastiskt förhållande är uppenbart. Men de övriga? Och inte heller stämmer det i den inbördes balansen mellan elementen vad gäller deras omfång. (Jfr t. ex. det sjätte elementet, som hos Lustan omfattar 13 verser men hos Dygden 62!) Olsson vill tona ned diskrepanserna och samtidigt bemöta eventuell misstro mot att »principen inte är genomförd i detalj och att ordningen kan vara en tillfällighet» genom att peka på stycket om adelskapets förpliktelser (v. 464–489), ett element som införts vid en sen bearbetning av dikten. »Skälet till detta tillägg kan som Nordström betonat knappast vara annat än att skapa en motsvarighet till det stycke om samma ämne som infördes i fru Lustas tal» (s. 132). Att Stiernhielm ville låta fru Dygd bemöta sin rival på alla viktigare punkter är obestridligt; men om han dessutom var angelägen om att följa en kiastiskt korresponderande kompositionsprincip i Dygdens tal, varför sköt han då inte in detta element om adelskapets förpliktelser på sin rätta plats, alltså mellan det sjätte och fjärde elementet i talet?

Överhuvud taget saknar jag – i likhet med Olsson – i denna senare del av dikten prov på de kompositionsprinciper som i smärre skala utmärkte flera element i diktens förra del. Även om Olsson förtjänstfullt uppmärksammat flera sådana partier i *Hercules,* kvarstår intrycket att Stiernhielm ägnat problemen rörande diktens komposition endast ett sekundärt intresse. De egendomliga brister i kompositionen som Hj. Lindroth och J. Nordström tidigare pekat på styrker också en sådan uppfattning. I likhet med Spegel och Dahlstierna i deras stora verk är det tydligt att också Stiernhielm mera intresserade sig för dikten i dess enskildheter, inte i dess helhet.

»Dygd. Visdom. Ära» är titeln på den kombinerade semantiska och idéhistoriska undersökning som avser att utreda den innebörd Stiernhielm lade i just dessa ord. Att orden har hög frekvens i *Hercules* är tämligen givet, men Olsson, som undersökt ordens frekvens inte bara hos Stiernhielm utan också i epokens övriga poesi och prosa, har funnit dem högfrekventa i hela Stiernhielms diktning, där de får karaktären av s. k. nyckelord.

Att bestämma innebörden av dessa idéhistoriskt så belastade begrepp, vilka skalden stundom tycks använda som synonymer, är naturligtvis en ytterst grannlaga uppgift. Med sina djupa kunskaper om epoken och sin stora förtrogenhet med Stiernhielms tankevärld benar dock Olsson skickligt upp det sammanhängande idékomplex i vilket dessa tre nyckelord sitter som kardinalknutar. Undersökningen är av största vikt, inte bara för *Hercules,* utan också för Stiernhielms övriga diktning.

I yttersta korthet sammanfattat, finner Olsson att Stiernhielm uppfattar begreppet dygd dels absolut, som ett fullkomlighetstillstånd, där dygd är för själen vad hälsa är för kroppen, för att tala med stoikerna, men dels också mera begränsat. Det gäller då den dygdiges egenskaper och gärningar, bäst exemplifierade i *Hercules'* s. k. dygdepredikan. Vishet är en förutsättning för dygd, men förutsätter själv i sin tur lärdom, kunskap och ständiga studier. Stiernhielm tar också ställning i en gammal tvistefråga, då han betonar att visheten är en moralisk, ej intellektuell dygd. Äran ses både som en förutsättning och ett mål för dygden. Stiernhielms ärebegrepp har dock några djupt originella drag. Av de tre verksamhetsfält på vilka äran av tradition kunde vinnas – det politiska, det militära och det litterära – berör han endast de två sistnämnda på så sätt att han fullständigt förkastar den krigiska äran, för att desto varmare bekänna sig till den litterära. Vidare avvisar han inte – i motsats till en strängare stoisk men också kristen uppfattning – den yttre ära som kan inhöstas från medmänniskornas beröm och bifallsrop; givetvis i kombination med den inre äran. Olsson tar också ställning i frågan vad som väntar Hercules vid slutet av dygdens väg (Herc. v. 316–320). Fattar skalden äran »i krassaste måtto, som medmänniskors och efterkommandes beröm, jubel och fanfarer» (Sten Lindroth), eller ser han den som ett slags transcendent tillvaro (Sven Delblanc)? Olsson ansluter sig närmast till Delblanc, då han finner att Stiernhielm här som annorstädes kombinerat antikt och kristet i såväl ord som tankar i en oupplöslig förening.

»Den tuktade Cupido» är en undersökning av ett under renässansen omtyckt motiv, särskilt inom emblematiken, med en innebörd som växlar från hämnd för liden kärlekssorg till seger över den sinnliga kärleken. Stiernhielm har i flera sammanhang intresserat sig för motivet; det finns i baletten *Then fångne Cupido* (1649), i *Hercules* samt i den sent tillkomna satiren *Harm-Skrift öfwer den hängde Astrild.* Motivet visar sig vara centralt för Stiernhielm. Genom ett studium av dess historia och med hjälp av Stiernhielms uttalanden i andra sammanhang kan Olsson visa att när skalden ger uttryck åt den i dåtidens kärlekspoesi så vanliga tanken att sinnlig kärlek är ett slaveri (för tillbedjaren), ligger det en djupare filosofisk tankegång bakom. Stiernhielm uppfattar kärleken som ett hot mot människans frihet och måste därför ständigt underordnas dygden. Tydligast framgår detta i baletten från 1649, där begreppen dygd, kyskhet och ära, som Olsson träffande säger, »bildar ett tretal, liksom orden dygd, visdom, ära gör i *Hercules*» (s. 190).

De fyra sista studierna ägnar Olsson huvudsakligen åt Stiernhielms språkkonst. I »Proteus rhetoricus» åtar han sig det mödosamma arbetet att så långt det nu är möjligt bringa klarhet i och presentera en översikt över de olika projekt för skapandet av ett nytt språkligt system, som Stiernhielm arbetade med under långa tider. De nådde (sannolikt) aldrig fullbordan och finns nu mer eller mindre fragmentariskt bevarade i den stora efterlämnade handskriftsamlingen. Olsson kan påvisa hur Stiernhielm sökte sig fram mot målet på främst två vägar: dels via olika system för chifferskrift, dels via ett par jesuitiska retorikhandböcker i förening med den lulliska konsten. Ett genomgående drag är dock att han uppenbarligen uppfattat språket som ett strukturellt system med utbytbara moduler – en förbluffande modern tanke som, vilket Olsson också påpekar, visar tydlig släktskap med vår tids transformationsgrammatik.

Stiernhielms till omfånget största dikt är den endast genom avskrifter bevarade politiska satiren *Discursus astropoeticus.* Att den aldrig rönt något större intresse från forskarna beror väl delvis på avsaknaden av en god edition, men säkert har också dess monstruösa blandning av sju olika språk (och fyra dialekter) samt dess i övrigt svårforcerade text bidragit till det svala intresset. I

uppsatsen »Stiernhielms makaronska poesi» presenteras den första större analysen av dikten, samtidigt som Olsson här kan illustrera diktarens suveräna ord- och språkkunskaper samt den glädje diktaren känt över att bemästra ett så brett verbalt register.

I »Stiernhielms manierismer» och »Stiernhielms fraser» slutligen, tar Olsson upp de särdrag som utmärker stilen. Ett sådant är de speciella upprepningar av vissa ordsammanställningar som i musikaliskt-suggererande eller kompositoriskt syfte möter i praktiskt taget hela hans diktning. Ett annat särdrag är hans förkärlek för vissa utstuderade och elaborerade stilistiska figurer, vilka traditionellt brukar betecknas som manierismer: versus rapportati, kiasm, zeugma, ordlekar, klangeffekter, m. m. – däremot är metaforiken ganska tyglad. Olsson menar också att Stiernhielm ur stilsynpunkt bör räknas till den svenska barocken och ses som dess inledare, en synpunkt som förefaller ytterst befogad.

»Hercules – en genetisk studie» är som sagt bokens omfångsrikaste och kanske också tyngst vägande studie. Efter en skarpsinnig och ställvis ytterst detaljerad undersökning av *Hercules'* komplicerade tillkomsthistoria, kan Olsson presentera en utförlig tablå (s. 63–65) över diktens framväxt rad för rad bokstavligt talat, visande inte mindre än fem olika versioner före första trycket 1658 mot tidigare antagna två (Johan och Christoffer Ekeblads avskrifter). Vidare kan han framlägga en mera exakt datering angående dessa avskrifter samt förlägga den tidpunkt då skalden påbörjade sin dikt från tidigare antagna perioden 1647–1648 till åren 1642–1643. Ett värdefullt resultat är också att Olsson via de skilda versionerna kan påvisa hur Stiernhielms varierande intressen under de aktuella 15 åren avsatt tydliga och aldrig helt integrerade spår i den tryckta versionen.

Mot identifierandet av en första version av *Hercules,* tillkommen 1642–1643, har jag inga invändningar – endast beklaganden att vi inte har någon närmare kunskap om denna svenskspråkliga »Ur-Hercules». Sannolikt har vi en rest bevarad i det unika fragment på drygt fyra hexameterrader av diktarens hand som räddats fram till vår tid, men nu saknas på KB(!). Vidare står det nu liksom tidigare klart att sonen Johan och fadern Christoffer Ekeblad haft två skilda versioner som förlagor för sina avskrifter. Den förres version kan dateras till 1648, den senares förelåg senast i april 1654. Att dessa tre versioner också befäster tre etapper i diktens tillkomsthistoria står utom allt tvivel.

Däremot är jag inte övertygad om att man med Olsson kan räkna in ytterligare två versioner i denna process, där den ena skulle placeras mellan Ekebladarnas avskrifter, den andra mellan Christoffer Ekeblads och trycket 1658. Först bör dock framhållas att ordet version i dessa två fall är för starkt, vilket Olsson också påpekar. Förekomsten av dessa nya stadier i diktens framväxt spårar han via imitationer i andra dikter. Dessa verbala lån är emellertid så ytterligt få (sammantaget är det ett halvdussin som bevisföringen vilar på) att de egentligen inte skulle säga oss så mycket, även om de kunde säkerställas.

I det ena fallet gäller det en bröllopsdikt av A. A. A. Forssman, daterad den 25 oktober 1657 och känd i Stiernhielmsforskningen då den innehåller några av de allra tidigaste imitationerna av *Hercules* i sitt hexameterparti. Olsson anger de verbala överensstämmelsernas antal till inte mindre än 45 stycken. Samtliga ligger inom de ramar Christoffer Ekeblads version ger, rimligt nog, eftersom den då utgjorde den senaste versionen. Det som nu föranlett Olsson att spåra en ny version av *Hercules* bakom Forssmans imitationer är att dessa i tre fall sluter sig närmare Johan Ekeblads formuleringar än Christoffers på motsvarande ställen. Olssons slutsats blir att Forssman utnyttjat en förlaga som dels ännu behåller vissa läsningar som finns i den äldre ekebladska avskriften, men dels också innehåller de nyskrivna partier som vi annars först finner i den yngre ekebladska avskriften. Då Olsson inte vill förutsätta att Stiernhielm återgått till tidigare strukna formuleringar (vilket han dock kunde göra; Olsson ger själv exempel på detta på s. 31–32 och 48!), vill han förlägga tillkomsttiden för denna nya version mellan de två ekebladska (s. 51–55).

Mot detta kan man naturligtvis invända att Forssman – om vilken föga är känt – kan ha haft tillgång till *båda* versionerna, på samma sätt som medlemmarna i den ekebladska kretsen har haft det och gissningsvis även andra i Stiernhielms andliga och/eller geografiska närhet. Olsson diskuterar aldrig den möjligheten. Men mera avgörande för min skepsis rörande existensen av denna nya version, vilken vi endast indirekt skulle skönja genom Forssmans imitationer, är att de tre verbala överensstämmelserna mellan den sistnämndes tillfällesdikt och Johan Ekeblads version inte är mer exklusivt utformade än att de faktiskt kan härröra från Christoffers, på vilken de övriga 42 lånen klart pekar. De tre imitationsställen Olssons hypotes ytterst vilar på är följande (s. 52–54):

1. Forssman: *Käcker af ögon och huld* / ---
   J. E-d: *Käcker af ögon och* diärf, af *huld* / ... /
   Ch. E-d: *Kiäkögd* dierff, wthaf vpsynn, *aff huldh* / .../

2. Forssman: --- / hwars *bröst vthpuffa til älskogh*
   J. E-d: Mehr än halff-bahre *bröst,* som *puffa* som pysa *till älskog*

Ch. E-d: --- / och halssbare *brösten*
Giliade på sitt sätt, och *pufande* pyste *till älskog*

Den tredje förbindelsen gäller Forssmans användning av ordet *humpor* (= ett dryckeskärl) i en dryckesscen som uppvisar flera lån från *Hercules*. Johan Ekeblads avskrift har på närmast motsvarande ställe också detta ord, medan det i faderns avskrift liksom i trycket är ersatt med *bolker*.

Som synes av de två citatgrupperna ligger Forssmans formuleringar närmare Johans än Christoffers, men skillnaderna är verkligen inte stora. Forssmans avvikelser från Christoffers text till Johans är framför allt inte större än att de ledigt ryms inom de ramar för variation man alltid måste räkna med när det gäller imitationer vid denna tid. Vad sedan ordet *humpor* angår, är det visserligen riktigt att det ersatts med *bolker* i Christoffers avskrift på det aktuella stället, dvs. i inledningen till dryckeslaget. Men ordet står likväl till förfogande också i denna version, nämligen elva rader längre fram i dikten, mitt i dryckeslaget (v. 167)!

Ytterligare en version i *Hercules'* tillkomsthistoria söker Olsson indikera via *Bröllops beswärs Ihugkommelse* (BbI). Enligt Olsson har *BbI* »ca 26 överensstämmelser av samma karaktär» som de i Forssmans dikt (s. 51) och dessa leder till Christoffers version, inte Johans. Komplikationen är nu att Olsson därutöver funnit ett fåtal överensstämmelser som inte har någon motsvarighet i Ekebladarnas avskrifter, utan endast i den tryckta versionen av *Hercules*. Olsson menar att detta vittnar om att författaren till *BbI* »inte utgått exakt från den version vi har i Christoffer Ekeblads avskrift utan från en version som på några punkter bibehållit dennas läsningar men dessutom införlivat element som vi annars känner först från trycket 1658» (s. 50–51).

Olsson anför här först den s. k. dryckeskatalogen i *Hercules* (v. 211–219), som han förbinder med v. 148–150 i *BbI* (Jag hänvisar här till Olssons textkritiska utgåva av dikten, 1970). Med all rätt ställer han sig dock själv tveksam till parallellen, då »det har visats att katalogen i båda dikterna nära imiterar liknande uppräkningar på andra håll» (s. 50). Till detta kan också fogas att överensstämmelsen är av blygsam art: i *Hercules* innehåller katalogen 28 olika drycker, i *BbI* 15 och endast i tre fall nämner texterna uttryckligen samma märke (Alikant, Fontiniac, Rostocker öl). Det återstående stödet för existensen av denna nyfunna version av *Hercules* vilar då på följande tre paralleller (s. 50):

1. BbI: Gud will och, när Wijnet ähr alt, när *frögden är uthe*
   Herc.: Tå är i samma palatz slätt lust meer; *frögden är uthe*
2. BbI: Men då *leken är all* och hwar bör drga af Huset
   Herc.: Jn-til des at *strijden är all* / --- /
3. BbI: Eller är hon och wred och *Swerijer* ad *tusende* Former
   Herc.: En pläger älskog / och *bannas* en annan om alle Siu *Tusend*

Det förefaller mig svårt att med säkerhet hävda att det måste föreligga lån eller imitation bakom dessa parallellställen. Ordet 'ute' i betydelsen 'slut' var av upplysningar och excerpter jag erhållit från SAOB-arkivet att döma vanligen förekommande vid denna tid (1630–1660). Det tredje exemplet ovan kan tyckas långsökt, medger Olsson, men anför att det i båda texterna rör sig om alternativet pläga älskog eller visa vrede. Men blir det fortfarande inte långsökt? Beträffande ordet 'all' i betydelsen 'slut' eller 'förbi', känner SAOB-arkivet endast ett exempel utöver ovanstående två från hela perioden 1630–1660. Detta leder över till ett för Olssons hypotes allvarligare förhållande.

I sin stora monografi över *BbI* har Olsson kunnat visa »att det finns starkare skäl att anta att Stiernhielm skrivit *Bröllops beswär* än att någon annan gjort det» (s. 50). Detta erbjuder ett problem, som Olsson alltför raskt avfärdar: »För undersökningen av *Hercules'* tillkomsthistoria spelar ställningstagandet i denna attributionsfråga mindre roll. Det viktiga är att *Bröllops beswär* genom sin imitation av *Hercules* kan kasta ljus över denna dikts olika stadier» (s. 50). Om nu Stiernhielm skrivit *BbI* (vilket efter Olssons stora undersökning synes troligast), behövde han för den skull imitera sig själv genom lån ur en viss version av *Hercules?* Självfallet inte. Stiernhielm borde vid det laget – senare hälften av 1650-talet – ha sin mödosamt framväxande dikt i huvudet och vad hindrar i övrigt tanken att ovan citerade ord och uttryck ur *BbI* där formulerades fritt och för första gången, för att så småningom komma till användning för den slutgiltiga tryckta versionen av *Hercules?*

Till frågan om de båda av Olsson identifierade versionernas existens vill jag avslutningsvis säga att indicierna är så få, så svaga samt omgivna av så många osäkerhetsfaktorer att det torde vara säkrast att helt bortse från dem i *Hercules'* tillkomsthistoria.

Olsson har med dessa tolv studier givit ett tungt vägande bidrag till den imponerande rad av avhandlingar och uppsatser som redan ägnats vår största 1600-talsdiktare. De invändningar jag framfört har på ett orättvisande sätt stulit utrymme här, ty de väger lätt mot bokens rikedom i övrigt.

Börje Räftegård